

Ds. Oane Reitsma

tekst: Exodus 1

(tweede lezing: Matteüs 5, 13-16)

Inleiding: 'dit zijn de namen'

In herinneringscentrum Kamp Westerbork werden twee weken geleden 102.000 namen gelezen. De namen van de mensen die daarvandaan in de treinen werden weggevoerd in de oorlog en nooit meer terugkwamen. Waarom namen en voor wie? Aan een katholieke collega, die dagelijks de mis opvoerde, soms maar met één kerkganger, werd eens gevraagd: 'voor wie doet u dat dan, als er bijna niemand komt?' Zijn antwoord: 'voor het forum van de wereld'. Precies zo worden ook deze namen genoemd, voor het 'forum van de wereld', opdat die wereld het zich realiseert...! En voor het aangezicht van God. Dat betekent: omdat een naam bij een gezicht hoort, en bij een verhaal. Bij een mens van vlees en bloed, die was. Om ze opnieuw, en niet als getal maar als mens, opnieuw present te stellen. Het gebeurt ook op *ground zero*, ieder jaar op 11 september. En wij doen het op de Eeuwigheidszondag in november. Maar vooral die namen uit de oorlog vertellen ons nog iets, namelijk: 'het mag nooit weer zo gebeuren!'

De komende honderd dagen lezen wij als gemeente – met veel andere gemeentes in Nederland – het boek Exodus. Niet alleen in de 40-dagentijd, maar nu al, drie weken daarvoor, en na Pasen lezen we door tot aan Pinksteren. 100 dagen Exodus. Uittocht uit de slavernij, doortocht door de woestijn en intocht in het Beloofde land – en de Nieuwtestamentische equivalenten daarvan.

Wij duiden dat boek aan met het Latijnse woord Exodus: 'uittocht'. Maar zoals ik zeg: het Latijn is er door de kerk aan toegevoegd. Naar goede Hebreeuwse gewoonte heet het boek naar de eerste woorden ervan: 'dit zijn de namen'. 'Dit zijn de namen van de zonen van Israël, die samen met hem, Jakob, naar Egypte waren gekomen. Jozef was al langer in Egypte.' 'Dit zijn de namen ...' en dan volgen hun verhalen.

Deze namen en verhalen moeten blijven doorverteld worden. Omdat het goed is voor dat volk, en voor ons die dat volk navolgen, dat we ons blijven realiseren 'eens waren wij vreemdelingen in Egypte.' Het verhaal van wat mensen elkaar aandoen en dat dat nooit meer mag – maar steeds opnieuw gebeurt. En daarom moet ook dat verhaal van bevrijding blijven klinken. Opdat we ons *dat ook* blijven realiseren. Bevrijding, die nooit vanzelf gaat, maar altijd door de woestijn. En dat er dan verlangd wordt naar vroeger – toen het tenminste beter was dan nu, in de wereld, in ons leven, in de kerk. Maar dat dat een illusie is, die vleespotten in Egypte. Daar werden mensen beperkt, gediscrimineerd, mishandeld. En al zien we het Beloofde Land nog lang niet: onze roeping ligt wel dáár, in de toekomst. In die Grote Bevrijdende Kracht die ons roept.

Mirjam en Micha hebben altijd gelijk. Vandaag ook. Wij komen zelf voor in het verhaal van de Exodus. Wij voelen ons geroepen, willen soms terug. De woestijntocht is een levensreis. 'Dit zijn de namen' die opnieuw gaan leven als wij hun verhalen blijven vertellen. Dat doen wij: de komende 100 dagen...

(lezen: Exodus 1)

Enkele woorden (I)

Een verre zoon van de volk, de Israëlitische schrijver Amos Oz, zelf geboren aan de vooravond van de holocaust, 1939, schrijft in zijn meesterwerk *Een verhaal van liefde en duisternis*, het verhaal van zijn oom David, begaafd literator en taalkundige, intellectueel. Levend in de Sovjet-Unie, vloeiend Duits-sprekend en multicultureel georiënteerd. Hij stond als wetenschapper voor de liberale Europese Verlichting en peinsde er niet over – in 1938 – naar Palestina te gaan, zoals zijn familie: hij stond voor waar Europa voor stond: Verlichting, wetenschap en vooruitgang. En ze hadden net een zoontje gekregen.

Een kleine drie jaar later (1941) werd het gezin weggevoerd naar een concentratiekamp. Van zijn oom en tante en neefje heeft Amos Oz niks teruggevonden dan een klein dagboekbriefje, waar zij over de baby zegt: "10.2.39; De eerste nacht heeft Danoesj geslapen van negen uur 's avonds tot zes uur 's ochtends. In het algemeen heeft hij trouwens geen problemen met slapen 's nachts. Overdag ligt hij met zijn ogen open en zijn handjes en voetjes zijn voortdurend in beweging. Soms schreeuwt hij ook ...". Amos Oz merkt subtiel op over zijn bijna 3-jarige neefje: 'Danoesj werd vermoord om Europa tegen hem te beschermen, ter vermijding op voorhand van de nachtmerrie dat honderden en duizenden meisjes verleid zullen worden door weerzinwekkende krombenige Joodse bastaards.'

Deze verhalen mogen weer klinken, ja, móéten weer klinken, nu wij 75 jaar bevrijding gedenken en tegelijkertijd Exodus lezen.

Want: met namen krijgen verhalen een gezicht. En waar mensen geen gezichten meer in de andere zien, maar hen vereenzelvigen met abstracte culturele begrippen van groepen: 'de jood', 'de vluchtelingen', 'de allochtonen', 'de profiteurs', 'die anders zijn', daar gaat het geheel mis. En altijd in dezelfde stappen: ze worden verdacht gemaakt, vervolgens afgezonderd, aan het werk gezet, onderdrukt zonder schroom en uiteindelijk vermoord. Dat gebeurde niet alleen in de jaren-'30. Het gebeurde in Egypte, toen met Mozes. En het gebeurt vandaag. Als Aziaten, ook hier in Nederland, erop worden aangekeken alsof zij het corona-virus in persoon zijn. Als bevolkingsgroepen worden weggezet met oneliners. Het begint altijd subtiel. Groepen wegzetten en als gevaar zien. Voorbeelden te over – helaas.

'Dit zijn de namen', is niet alleen de titel van het boek, maar ook het thema ervan. Veel krijgt géén naam in het boek. De Faraó niet, de rivier die als god wordt aanbeden niet. De Nieuwzeelandse premier Ardern deed het vorig jaar in dezelfde lijn, toen ze opriep de terrorist die 50 moslims doodschoot in een moskee in Christchurch nooit bij zijn naam te noemen: hem géén gezicht te geven. Hem te ontnemen van de waardigheid mens te zijn die volgelingen zou kunnen krijgen.

Wie wel een naam krijgen zijn die het leven brengen. Vandaag Sifra en Pua. En straks krijgt die Grote Bevrijdende Kracht, die dit volk ervaart en op een gegeven moment ontdekt als zijn God, en dan die ervaring van Bevrijding verbindt met de God van de voorvaders Abraham, Izaäk en Jacob, Jozef en al die anderen, straks krijgt Hij een naam als Hij zich openbaart. Zo krijgt die God van de voorvaders in het uittocht-doortocht-intoct-verhaal steeds een nieuwe en nadere invulling. Tot op vandaag-de-dag wat mij betreft. Zo krijgen Sifra en Pua vandaag een naam, omdat zij het begin zijn van die Grote Bevrijdende Kracht.

Vandaag zijn de namen genoemd van Sifra en Pua, als begin van bevrijding onder zeer duistere wolken. Mozes' bestaan is te danken aan twaalf 'levengevende' vrouwen. 'Laat de meisjes maar in leven!' is hier symbool van. Zij zijn er in Exodus voortdurend bij. Met name! Bij uitstek staan de vrouwen en meisjes hier voor leven en belofte. Daarover meer in de komende weken.

Voor nu is de toon gezet: Dit zijn de namen! Voor mensen die naamloos, kwetsbaar en weerloos zijn, ontstaat ooit nieuw leven. De kiem van het verhaal is hier gelegd.

lied 647 Voor mensen die naamloos, kwetsbaar en weerloos door het leven gaan...

(lezen: Matteüs 5, 13-16)

Enkele woorden (II)

In veel theologie wordt de Genesis als oudtestamentisch uitgangspunt genomen: een bepaalde scheppingsordening, die door menselijk toedoen verstoord zou zijn geworden en hersteld moest worden. We lezen het dan wel achterstevoren, vanuit het Nieuwe Testament. De laatste zin uit het lied dat we net zongen wijst daarop: Christus als nieuwe Adam – een beeld uit de Eerste Korintiërsbrief.

In de komende weken doen wij het anders, en minstens zo Bijbels! Verschillende theologen doen er aanzetten toe om de Bijbel en het Nieuwe Testament te verstaan vanuit Exodus. En dat betekent: we zetten Christus (ook straks in de 40-dagen en in de Paastijd) in het licht van de Grote Bevrijdende Kracht uit Exodus, die het volk gaandeweg als zijn God ging ervaren. Een liefdeskracht die niet losliet. Een verbond aanging. En de relatie ontstond en groeide.

Het verschil is dit. In Exodus begint de *condition humaine* anders dan in Genesis. Er is niet sprake van misstap of schuld, maar 'het is gewoon zo gelopen'. Er kwam een Farao die Jozef niet meer gekend had. Die veelzeggende zin.

Als er een nieuwe tijd aanbreekt, een nieuw regiem, weet op een gegeven moment de nieuwe garde niet meer wie je was, kent je verhaal, je geschiedenis en je gezicht niet meer. Dát is de staat waarin het volk van Israël verkeert. Het leert ons dat het zo belangrijk is de geschiedenis te kennen.

Het overkomt mensen steeds opnieuw die in een nieuw levensstadium komen. De wereld verandert en het leven krijgt andere uitdagingen. Waar we niet altijd op zitten te wachten. Die ons overkomen. De tijden veranderen. Er kwam een Farao die Jozef niet meer gekend had.

Die andere verre Zoon van dit volk willen wij de komende tijd zien als de Grote Bevrijdende Kracht, in het licht van het verhaal van zijn volk, dat wij deze honderd dagen opnieuw vertellen. Jezus en zijn weg is niet te begrijpen zonder het Exodusverhaal van uittocht, doortocht en intocht.

Vandaag komt die kracht van bevrijding naar voren in zijn woorden dat zijn volgelingen in alle vrijheid het licht voor de wereld mogen zijn, het zout der aarde. Zoals wij Sifra en Pua in het licht zetten, zij die in verborgenheid getuigden van de Grote Bevrijdende Kracht. Door hun verzet werd er nieuw leven gewekt, werd het leven weer op smaak gebracht, dat leven dat veracht werd door de naamloze Farao en daarmee smakeloos was geworden. Die bevrijding zet door in het beeld dat Jezus ons voorhoudt: een lamp zet je niet onder een korenmaat, je zet hem op een standaard, zodat er licht is voor iedereen in huis. Dat het zo moge zijn. Dít weg willen wij gaan.

Halleluja, Amen.

lied 838 O grote God, die liefde zijt

Deze preek is gepubliceerd op <http://pgenschede.nl/preken>

Gelieve deze preek alleen voor persoonlijk gebruik aan te wenden, en niet zonder overleg met de auteur voor verdere publicatie of verkondigingsdoeleinden te gebruiken.